

مؤلفه‌ها و شاخص‌های تأثیرگذار منابع غیرسازمانی در توسعه نیروی دریایی راهبردی

علی‌اکبر اخگر^۱

موسی حامد بابایی^۲

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۰۴/۱۵

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۲/۱۵

چکیده

در این پژوهش تلاش شده است تا به نقش منابع غیر سازمانی در توسعه نیروی دریایی راهبردی پرداخته و مؤلفه‌ها و شاخص‌های توسعه احصاء گردد. جامعه آماری در این تحقیق بالغ بر ۷۵ نفر از صاحب نظران در حوزه دریا و فرماندهان نیروهای مسلح. ج.ا. ایران است. روش تحقیق تحلیلی - توصیفی بوده، و با توجه به کیفی بودن پژوهش از تحقیقات سند پژوهشی، مشاهده میدانی، مصاحبه و پرسشنامه استفاده شده است. یافته‌های تحقیق مؤید آن است که منابع غیرسازمانی تأثیر زیادی در توسعه نیروی دریایی راهبردی دارد، و برای توسعه نیروی دریایی راهبردی نیاز ویژه به مؤلفه‌های منابع غیرسازمانی (شامل منابع انسانی، عملیاتی، اطلاعاتی، حقوقی، آماد- پشتیبانی و صنعتی، مالی و بودجه، علمی و فناوری) است تا بسترهای مناسب زیرساخت‌ها در سواحل کشور که از ارکان توسعه همه‌جانبه است توسط ذینفعان فراهم گردد.

کلیدواژه‌ها: منابع غیرسازمانی، توسعه نیروی دریایی راهبردی، مراکز دانشگاهی، صنایع دریایی

۱- کارشناس ارشد مدیریت دفاعی دانشکده فرماندهی و ستاد ارتش ج.ا.

۲- دانشجوی دکتری علوم دفاعی راهبردی دانشگاه عالی دفاع ملی

مقدمه

در گستره جهان امروز توسعه پایدار کشورها درگرو توجه به ایجاد و حفظ امنیت پایدار است. توسعه نیروهای مسلح کشور یکی از عوامل بسیار مهم در این خصوص است، پس از خاتمه جنگ تحمیلی، آینده قدرت دریایی کشور بر اساس سیاست بازدارندگی دفاعی و توسعه دریایی طراحی شد. شایان ذکر است موقعیت ساحلی جمهوری اسلامی ایران به نوعی سبب ارتباط مستقیم با تمام کشورهای ساحلی و بحری جهان گردیده است، لذا مقام معظم رهبری و فرماندهی معظم کل قوا (مدظله العالی) با امعان نظر به این مهم، ضمن ارائه رهنمودهای لازم، در پی معطوف نمودن دیدگاه مسئولین نظام به سمت توسعه سواحل جنوب شرق و نیروی دریایی است که با عنایت به نقش راهبردی آن در تعیین معادلات کلان حال و آینده نظام دفاعی، سیاسی و اقتصادی کشور بتواند در شأن و متناسب با جایگاه رفیع جمهوری اسلامی ایران در عرصه‌های بین‌الملل ایفای نقش نماید.

از سوی دیگر دریا از دیرباز نقش تعیین کننده‌ای در قدرت ملی کشورها ایفاء نموده است و کشورهایایی که به دریا، مخصوصاً دریای آزاد راه داشته باشند، از برتری بیشتری نسبت به سایر کشورهای فاقد مرز آبی برخوردار می‌باشند. از آنجا که توسعه همه جانبه متکی به ارتباط روزافزون با اقصی نقاط جهان می‌باشد، لذا ارتباط دریایی، استفاده از فضای ساحلی و توسعه سواحل از حیث مراکز جمعیتی، صنعتی، تجاری، فنی و کشاورزی از ارکان توسعه محسوب شده و بسیار حائز اهمیت می‌باشد. نقطه اتکا امنیتی و خدمات تامینی در حمایت از کشتیرانی آزاد و موثر، نیازمند به نیروی دریایی با ماموریت‌های فراتر از نیروی دریایی تاکتیکی است. این نیرو علاوه بر قدرت دفاعی جهت مشارکت در مدیریت بحران‌های ناشی از عوامل طبیعی و یا زیست محیطی و یا انسانی در سطوح ملی، منطقه‌ای و جهانی نیاز به توسعه داشته و می‌بایستی در ابعاد مختلف این توسعه محقق گردد که منابع غیرسازمانی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین ابعاد در این پژوهش مد نظر است.

منابع غیرسازمانی معمولاً منابعی بسیار عظیمی هستند که در محیط خارج سازمان وجود داشته و در صورت تعامل می‌توان از امکانات گسترده و بالقوه آنان از قبیل (فنی مهندسی، نیروی انسانی، اطلاعاتی و تکنولوژی و تجهیزات) برای اجرای مقاصد سازمان استفاده بهینه نمود. بنابر این مساله پژوهش این است که با شناسایی مؤلفه‌ها و شاخص‌های تاثیرگذار منابع غیرسازمانی در توسعه نیروی دریایی راهبردی استفاده و یک نیروی دریایی با قابلیت‌های لازم برای نقش آفرینی در ماموریت‌های راهبردی توسعه داد. تا بنابر فرمایشات رهبر عزیزمان، دریا نه تنها محدودیتی برای اعمال اقتدار راهبردی ما در

منطقه ایجاد نکند، بلکه زمینه مناسبی را برای انجام مأموریت‌های راهبردی درچارچوب دکترین امنیت ملی ج.ا.ایران و توسعه مشارکت در امور مختلف در کشورهای مسلمان و دوست در منطقه و مناطق مورد علاقه ایجاد نماید.

به مصداق نص صریح آیه «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَ مِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهَبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ» (سوره انفال- آیه ۶۰) افزایش آمادگی و توان دفاعی با الهام از آموزه‌های دینی به عنوان مبنایی برای اجرای تکلیف دینی در نیروهای مسلح، و تحقق اوامر، منویات، رهنمودها و تأکیدات مقام معظم فرماندهی کل قوا، مسأله‌ای اساسی و ضروری در دستیابی به توسعه راهبردی نیروی دریایی است. با توجه به نقش یافته‌های علمی در تعیین راهبردها، جهت‌گیری‌های کلی و تصمیم‌گیری‌ها، این پژوهش می‌تواند مبنایی علمی برای تصمیم‌سازان و تصمیم‌گیران در سلسله مراتب نیروهای مسلح برای ارتقاء قدرت دریایی ج.ا.ایران با استفاده از منابع غیرسازمانی باشد. در این راستا هدف شناسایی «مؤلفه‌ها و شاخص‌های تأثیرگذار منابع غیرسازمانی در توسعه نیروی دریایی راهبردی ارتش جمهوری اسلامی ایران» می‌باشد و برای اینکه به این مهم برسیم نیاز به یافتن پاسخ سوال اصلی و سوال فرعی ذیل می‌باشد:

- سؤال اصلی: مؤلفه‌ها و شاخصه‌های منابع غیرسازمانی در توسعه نیروی دریایی راهبردی جمهوری اسلامی ایران کدامند؟
- سؤال فرعی: منابع غیرسازمانی به چه میزان در توسعه نیروی دریایی راهبردی دارای اهمیت می‌باشد؟

برای رسیدن به جواب سوالات، فرضیه اصلی «مهم‌ترین مؤلفه‌های منابع غیرسازمانی در توسعه نیروی دریایی راهبردی عبارتند از: منابع انسانی، منابع عملیاتی، منابع اطلاعاتی، علمی و فناوری، آماد- پشتیبانی و صنعتی، مالی و بودجه، حقوقی». هم‌چنین فرضیه فرعی «منابع غیرسازمانی نقش بسیار زیادی در توسعه نیروی دریایی راهبردی دارد» مطرح می‌باشند. نوع تحقیق کاربردی و روش تحقیق تحلیلی- توصیفی بوده و با توجه به کیفی بودن پژوهش از تحقیقات سند پژوهشی، مشاهده میدانی، مصاحبه و پرسشنامه استفاده شده‌است. در این تحقیق از روش‌های مطالعات کتابخانه‌ای و مطالعات میدانی برای جمع‌آوری اطلاعات استفاده شده‌است. هم‌چنین جامعه آماری این پژوهش شامل: کارشناسان عالی، متخصصان و مسئولین سازمان‌های نظامی: (ستاد کل نیروهای مسلح و مشاورین نظامی شورای امنیت ملی، ارتش ج.ا.ایران، سپاه پاسداران انقلاب اسلامی و وزارت دفاع) که به نیروی دریایی و حوزه‌های

مختلف دریا در ج.ا.ایران و سایرکشورها آشنایی دارند به تعداد ۷۵ نفر به صورت تمام شمار انتخاب و از طریق پرسش نامه اطلاعات جمع آوری گردیده است.

در این تحقیق از پرسش نامه های مشتمل بر ۲۵ سوال بسته بر اساس طیف لیکرت بصورت پنج گزینه ای (خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم و خیلی کم) و یک سوال باز تنظیم و در جامعه آماری توزیع شده است.

لیکن با توجه به حضور مکرر محققین در محیط مورد مطالعه و مشاهدات میدانی در زمان های مختلف و به تبع آن تکرار مصاحبه با برخی از مسئولین و افراد متخصص مرتبط با موضوع پژوهش در زمان های متفاوت با طرح سؤالات به گونه ای دیگر، و با توجه به حصول برداشتها و نتایج نسبتاً یکسان، می توان نتیجه گرفت که ابزار سنجش مشاهده و مصاحبه در این تحقیق از اعتبار و پایایی نسبتاً بالایی برخوردار است. هم چنین با توجه به تخصصی بودن موضوع تحقیق و محدودیت وجود افراد صاحب نظر و خبره مرتبط با موضوع و حوزه مورد مطالعه در سطح نیروهای مسلح، دستگاه های کشوری و مراکز دانشگاهی و نیز تمام شمار بودن جامعه آماری و حسب طراحی و توزیع سؤالات پرسش نامه در دو نوبت تنظیم گردیده است، می توان با درصد اطمینان بالایی نتیجه گیری نمود که سؤالات پرسش نامه این پژوهش به نحو مطلوب و قابل قبولی، اطلاعات علمی مورد نیاز این تحقیق را جمع آوری نموده است. لذا پرسش نامه مزبور از پایایی و اعتبار بالایی برخوردار است.

داده های جمع آوری شده در این پژوهش به وسیله مطالعه منابع، مصاحبه با صاحب نظران مورد تحلیل کیفی قرار گرفته و با استفاده از روش های آمار توصیفی مورد تحلیل استنباطی قرار گرفته است.

تعاریف عملیاتی

- راهبرد: علیرغم تعاریف مختلف، می توان در زمینه نظامی چنین اظهار کرد؛ هدایت جامع قدرت برای کنترل وضعیت ها و مناطق به منظور کسب اهداف (بیلیس، ۱۳۸۳: ۳۹)

- راهبرد دریایی: طرح ریزی و هدایت عملیات در دریا و به عبارتی طرح های دریایی به منظور دستیابی به پیروزی در دریا که شامل طرح ریزی و نحوه مبارزه، حرکت و نقل و انتقال نیروی دریایی که یک فرمانده را در بهره مندی از اصول جنگ موفق نموده و دشمن را فریب می دهد (سایت: naval strategy).

- نیروی دریایی راهبردی: آن بخش از نیروهای مسلح کشور که با اتکا به توانمندی های بومی و بهره گیری از دانش و فناوری های نوین سخت افزاری و نرم افزاری، سامانه های دفاعی و هجومی،

انسجام سازمانی، هم‌گرائی و هم‌پوشانی با سایر نیروها و سازمان‌های ذی‌ربط، با حضور در قلمرو آب‌های سرزمینی و آزاد قابلیت اعمال سیاست‌ها و مأموریت‌های ابلاغی را داشته و ضمن دفاع از سواحل و مرزهای آبی بتواند امنیت و منافع ملی کشور را در زمان صلح و جنگ و در شرایط رقابتی و هم‌چنین در برابر تهدیدات منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای تأمین و حفظ نماید (مطالعات گروهی دوره ۱۸ دفاع ملی، ۱۳۹۰: ۱۳).

- **منابع غیرسازمانی:** منابعی بسیار عظیمی هستند که در محیط خارج سازمان وجود داشته و در صورت تعامل می‌توان از امکانات گسترده و بالقوه آن از قبیل (فنی مهندسی، نیروی انسانی، اطلاعاتی و تکنولوژی و تجهیزات) در راستای اجرای اهداف دفاعی نیروی دریایی راهبردی مورد استفاده قرار گیرد (نگارنده).

مبانی نظری

نیروی دریایی راهبردی در مؤلفه‌های ذیل می‌تواند از منابع غیرسازمانی در جهت هر چه بهتر انجام دادن مأموریت‌های محوله استفاده نماید:

- منابع انسانی، اطلاعاتی و عملیاتی
- منابع آمداد و پشتیبانی و منابع اطلاعاتی
- منابع علمی و فن‌آوری
- منابع حقوقی-مالی و بودجه

سازمان‌ها در مسیر دستیابی به اهداف بلند مدت، میان مدت و کوتاه مدت خویش علاوه بر ظرفیت‌ها و قابلیت‌های داخلی خویش به ظرفیت‌های برون سازمانی و عوامل محیط می‌توانند متکی باشند و اگر سازمانی بتواند با تعامل در محیط خارج، از امکانات دیگر سازمان‌ها بهره‌برداری نماید، می‌تواند در رسیدن به اهداف تعیین شده شتاب بیشتری داده و نیل به آن را عملی سازد. دیوید معتقد است که هر سازمانی باید بکوشد. در فن‌آوری مربوطه پیشگام شود و به‌صورتی خلاق (و نه به‌صورت انفعالی) عمل کند، یعنی به جای اینکه در برابر رویه دادها از خود واکنش نشان دهد، باید بکوشد به محیط اثر بگذارد و پیوسته نوآوری کند (دیوید، ۱۳۸۹: ۶۵). منابع غیرسازمانی معمولاً منابعی بسیار عظیمی هستند که در محیط خارج سازمان وجود داشته و در صورت تعامل می‌توان از امکانات گسترده و بالقوه آنان از قبیل (فنی مهندسی، نیروی انسانی، اطلاعاتی و تکنولوژی و تجهیزات) برای اجرای مقاصد سازمان استفاده بهینه نمود. با بررسی و تحقیقات

به عمل آمده سازمان‌ها و نهادهای که به نوعی در توسعه نیروی دریایی راهبردی می‌توانند ایفای نقش نمایند عبارتند از:

- ۱) سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ایران (۵) سازمان بنادر و دریانوردی جمهوری اسلامی ایران
- ۲) دریابانی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران (۶) سازمان شیلات جمهوری اسلامی ایران
- ۳) مراکز دانشگاهی
- ۴) دولت (وزرات خانه‌های بهداشت و درمان، راه و شهرسازی، علوم و فن‌آوری و صنایع سنگین).

۱- منابع انسانی، اطلاعاتی و عملیاتی

یکی از صاحب‌نظران در خصوص اهمیت و ویژگی‌های نیروی انسانی در نیروهای مسلح می‌گوید: «نیروی انسانی به عنوان سرمایه اصلی و تعیین‌کننده برای نهادها و همچنین ساختارهای نظامی شمرده می‌شوند، به هر میزان فناوری توسعه بیشتری پیدا می‌کند، نیاز بیشتری به نیروی انسانی قابلیت محور خواهد داشت. به طور کلی نیروی انسانی در ساختار نظامی که در حوزه‌های گوناگون جغرافیایی مستقر می‌باشند، باید دارای ویژگی‌هایی از جمله قابلیت، ظرفیت، تحرک ذهنی و همچنین هماهنگ‌سازی خود با محیط باشند. هر یک از ویژگی‌های یاد شده می‌تواند یکی از شاخص‌های مربوط به کارآمدی و اثر بخشی را در ساختار نظامی و حوزه‌های عملیاتی تحقق بخشد» (Hunter, 2009: 5). نیروی انسانی از اساسی‌ترین ابعادی است که در شکل‌گیری سازمان‌های بزرگ ایفای نقش می‌کند، بنابراین باید به کمیت و کیفیت آن توجه ویژه شود. نظر به ویژگی‌های بر شمرده شده از دیدگاه‌های مختلف، به خصوص آموزه‌های دینی و مبانی ارزشی می‌توان به موارد ذیل توجه ویژه کرد (گروه مطالعاتی دوره ۱۸ دفاع ملی، ۱۳۹۰: ۱۸۲).

- در روابط انسانی: شاخص‌های سعه صدر، حسن خلق، کار تیمی و تشریک مساعی
  - در بصیرت: شاخص‌های شهادت‌طلبی، عزت‌طلبی، موقعیت‌شناسی و دشمن‌شناسی
  - در دانائی محوری: شاخص‌های ذهنیت راهبردی، نوشوندگی، آینده‌نگری، قابلیت حل مشکلات و حرفه‌گرایی
  - در خطرپذیری: شاخص‌های آستانه تحمل، شجاعت، جسارت، استقامت و پایداری
  - در ارزش‌مداری: شاخص‌های تکلیف‌مداری، کمال‌گرایی، ایمان و تقوا، ولایت‌مداری
- سازمان‌هایی که نیروی دریایی از منابع انسانی، اطلاعاتی و عملیاتی آن‌ها به عنوان منابع غیرسازمانی می‌تواند استفاده نماید به شرح ذیل می‌باشند.

۱) سپاه پاسداران انقلاب اسلامی

الف) نیروی دریایی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی (ندسا)

نیروی دریایی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی با برخورداری از تعداد قابل توجهی نیروی نظامی و تعداد قابل توجهی شناورهای تندرو راکت و موشک‌انداز که مستعد کاربری در آب‌های ساحلی می‌باشند، قابلیت مناسبی را برای نیروی دریایی راهبردی به منظور بهره‌برداری در شرایط جنگی را فراهم می‌آورد.

نیروی دریایی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، در موازات نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی نیست؛ بلکه مکمل آن به حساب می‌آید. نیروی دریایی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، چیزهایی را داراست که ما باید در نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران - اگر آن را نمی‌داشتیم - به وجود می‌آوردیم. (امام خامنه‌ای^(مدظله‌العالی)، معارفه در یادار علی شمنخانی ۱۳۶۸/۸/۹)

- ویژگی شناورهای جدید نیروی دریایی سپاه

با انجام دستور فرمانده معظم کل قوا مبنی بر انتقال نیروی دریایی سپاه به بندرعباس، امروز نیروی دریایی سپاه کاملاً در این منطقه استقرار یافته است، بطوری که به خلیج فارس اشرافیت کامل داشته و مأموریت‌های خود را متفاوت با گذشته انجام می‌دهد و امیدوار است که در آینده نزدیک مجموعه‌های دیگری نیز به بدنه سپاه اضافه شود. اکنون تعامل سازنده بین ارتش و سپاه پاسداران در آب‌های جنوب کشور وجود دارد. بنابر تفکیک وظایف صورت گرفته، تنگه هرمز و خلیج فارس به سپاه و حضور در آب‌های آزاد و دریای عمان به ارتش جمهوری اسلامی ایران سپرده شده است (فدوی، ۱۳۸۹: ۲۳).

ب) سازمان بسیج مستضعفین

سازمان بسیج مستضعفین با فرمان حضرت امام خمینی^(رحمت‌الله‌علیه) در ۵ آذر ۱۳۵۸ تشکیل و پس از تصویب مجلس شورای اسلامی در دی ۱۳۵۹ به صورت قانونی فعالیت خود را جزء زیرمجموعه سپاه پاسداران انقلاب اسلامی آغاز کرد.

- مأموریت سازمان بسیج مستضعفین

➤ جذب و آموزش عمومی آحاد مردم و سازماندهی، تجهیز و به کارگیری آنان در رده‌های مقاومت، به منظور تشکیل ارتش بیست میلیونی و مقاومت مردمی در دفاع از کشور، انقلاب و دستاوردهای آن (عصمتی‌پور، ۱۳۷۹: ۵۹).

➤ حفاظت از شخصیت‌ها، مقابله با هواپیماربایی و برقراری امنیت در فرودگاه‌ها و خطوط هوایی و حفاظت از هواپیماهای کشوری (مدیریت مطالعات و برنامه‌ریزی آموزشی، ۱۳۷۹: ۷۷).

مقام معظم رهبری^(مدظله‌العالی) در بیانات خود بسیج را نیروی کارآمد کشور برای همه میدان‌ها تعریف نموده و خاطرنشان می‌فرماید: «بسیج یعنی نیروی کارآمد کشور برای همه میدان‌ها» (امام خامنه‌ای^(مدظله‌العالی): ۱۳۷۸/۶/۱۰). گسترش واحدهای محلی بسیج به‌گونه‌ای است که در کوتاه‌ترین مدت ممکن می‌تواند در تمامی محله‌ها هسته‌های مقاومت تشکیل دهد. با توجه به این گستردگی که در تمامی صنوف حضور فعال دارد، بسیج قادر است در تأمین نیروی انسانی برای نیروی دریایی راهبردی مناسب باشد؛ هم‌چنین حضور بسیجیان در قالب ملوان و کارکنان کشتی‌های تجاری و ماهیگیر در لنج و قایق‌های ماهیگیری و ... هم‌چنین در صورت کسب آموزش‌های لازم در خصوص نحوی جمع‌آوری اخبار و اطلاعات قابلیت دارند در تأمین نیازهای اطلاعاتی نیروی دریایی مؤثر واقع شوند. استفاده از ظرفیت‌های بسیار خوب سپاه پاسداران انقلاب اسلامی و هم‌چنین نیروهای بسیجی می‌تواند در راستای تأمین منابع (نیروی انسانی، اطلاعاتی و عملیاتی)، نیروی دریایی راهبردی نقش تعیین‌کننده‌ای داشته باشد.

۲) دریابانی (کارد ساحلی)

دریابانی وظایف مختلفی دارد و در زمینه کنترل ماهیگیری، کنترل گمرکی، نظارت بر ترافیک دریایی و نظارت بر امنیت مرزهای آبی کار می‌کند. هدف دریابانی محافظت از جان، امنیت و تندرستی انسان‌ها و پیشگیری یا محدود کردن آسیب‌های وارده بر اموال و محیط زیست است. دریابانی تلاش دارد تا از راه همکاری در سطح ملی و بین‌المللی از افزایش بزهکاری در دو سوی مرزهای آبی پیشگیری کند. دریابانی وظیفه کنترل کالاها در دریا را نیز برعهده دارد و دوشاوش اداره گمرک، پلیس و دادستانی کار می‌کند تا از بروز بزهکاری و قاچاق پیشگیری شود. (ستاره و همکاران، ۱۳۸۸: ۳۱-۲۱). با توجه به تقدم مبارزه با قاچاق مواد مخدر، کالا، سوخت و جرائم سازمان یافته، دریابانی نقش مهمی در همکاری‌های بین‌المللی در مبارزه با بزهکاری سازمان یافته و قاچاق عمده دارد. دریابانی جمهوری اسلامی ایران می‌تواند به منظور کمک به توسعه نیروی دریایی راهبردی بخشی از وظایف نیروی دریایی را در آب‌های سرزمینی بر عهده بگیرد. این توانمندی در بخش آماد و پشتیبانی و نیروی انسانی ظرفیت مطلوب برای توسعه نیروی دریایی راهبردی است.

۲- منابع آماد و پشتیبانی و منابع اطلاعاتی

۱) سازمان بنادر و دریانوردی جمهوری اسلامی ایران

در چهارم خرداد ماه ۱۳۳۹ بنگاه کل بنادر و کشتی‌رانی به سازمان بنادر و کشتی‌رانی تبدیل و بر مسئولیت و اختیارات آن افزوده شد، براین اساس، اعمال حاکمیت در آب‌های ساحلی و تولید کلیه امور بندری و دریایی کشور و اجرای مقررات بندری و کشتی‌رانی ساحلی و مراقبت در توسعه کشتی‌رانی و بازرگانی و وصول حقوق و عوارض بندری و ثبت شناورهای تابع کشور بعهدہ آن گذاشته شد. بخشی از وظایف و مأموریت‌های این سازمان به شرح زیر است:

- ایجاد و تکمیل و توسعه ساختمان‌ها و تأسیسات و تعمیرگاه‌های بندری و دریایی بازرگانی و وسائل و تجهیزات مربوطه و بهره‌برداری از آنها.

- تهیه و تنظیم و اجرای مقررات بندری و دریایی و کشتی‌رانی بازرگانی طبق قوانین مربوطه.
- اداره امور تخلیه و بارگیری و حمل و نقل کالا در محوطه بنادر و انبارداری در بنادر کشور (بنادری که سازمان دارای اداره یا شعبه است)

- نظارت کامل در امور کشتی‌رانی ساحلی و بازرگانی و مجاهدت در توسعه آنها و تأمین ایمنی عبور و مرور انجام هر نوع اقدامی که در پیشرفت و توسعه فعالیت کشتی‌رانی‌های بازرگانی و ساحلی لازم است (سازمان بنادر و دریانوردی). اداره کل آمار و فناوری اطلاعات،
(۱۳۸۸: ۱۲).

الف) بنادر: بنادر در واقع گره‌های مواصلاتی هستند که در آنها شکل حمل و نقل از دریایی به زمینی (جاده‌ای- ریلی) و هوایی تغییر می‌یابد.

هدف بندر در سیستم کلی حمل و نقل نمی‌تواند چیزی جز به حداقل رساندن هزینه‌های جابجایی کالا باشد. افزایش تعداد کشتی‌ها، ظرفیت حمل را بالا برده و عاملی برای کاهش هزینه‌ها است. از طرف دیگر، افزایش زمان توقف کشتی در بندر می‌تواند باعث بالارفتن هزینه حمل گردد و وسایل ناکافی بندر می‌تواند باعث افزایش هزینه جابجایی کالا شود. به این ترتیب نقش مهم و اصلی بندر که مجموعه‌ای از واحدهای عملیاتی و اداری است آشکار می‌شود. محموله‌هایی که به مقاصد بنادر کشور بارگیری می‌شوند، باید با بهره‌گیری از امکانات مناسب و کافی با حداکثر سرعت در بنادر تخلیه شده به مراکز مصرف ارسال گردند. به این ترتیب اعتبار کشور در گرو عملکرد مناسب و به موقع در حمل و نقل کالا و رساندن آن به دست مصرف‌کنندگان خارجی است که در این جریان، بندر همواره به‌عنوان یک گلوگاه مطرح خواهد بود. بنابراین در بنادر کشور عوامل زیر نقش اساسی بازی می‌کنند:

- تجهیزات زیربنایی اصلی و زیر بنایی عملیات
  - ظرفیت بندر (تعداد اسکله‌ها)
  - عمق آبراه‌های بندر
  - تجهیزات روبنایی
  - دسترسی به سایر اشکال حمل و نقل (ریلی- جاده‌ای- هوایی) - موقعیت جغرافیایی بندر
  - وسعت لنگرگاه (سازمان بنادر و دریانوردی. اداره کل آمار و فن‌آوری اطلاعات، ۱۳۸۸: ۱۶)
- ج.۱. ایران بیش از ۴۰ بندر در طول سواحل جنوبی و شمالی خود دارد که تعداد بیشتری از این بنادر کاربری محلی دارند و از اسکله‌های موجود قایق‌ها و لنج‌های صیادی و مسافری استفاده می‌کنند. بندر مهم ایران که دارای تجهیزات راهبردی خشکی هستند و در اسکله‌های خود قادر به پذیرش شناورهای با تناژ بالا بوده و کاربرد چند منظوره دارند که به تفکیک استان در جدول شماره (۱-۱) مشخص گردیده است (بنادر و دریانوردی، ۱۳۸۹: ۱۳).

جدول (۱-۱): بندر مهم ایران

بندر جنوب (دریای عمان)	بندر جنوب (خلیج فارس)	بندر شمال (دریای خزر)	ردیف
شهید بهشتی (چابهار)	خرمشهر	انزلی	۱
شهید کلانتری (چابهار)	آبادان	نوشهر	۲
	امام خمینی (رحمت‌الله‌علیه)	نکا	۳
	ماهشهر	امیرآباد	۴
	لنگه		۵
	شهیدر جایی		۶
	شهید باهنر		۷

منبع: (سالنامه آمار ایران، ۱۳۹۱، سازمان بنادر و دریانوردی)

۱) بندر شهیدر جایی

این بندر به لحاظ صادرات و واردات غیرنفتی بزرگترین و مهم‌ترین بندر کانتینری کشور است. اگرچه این بندر امکانات و قابلیت‌های تخلیه و بارگیری بارهای فله‌ای را دارد، لیکن اولویت صادرات و واردات در این بندر رویکرد به بارهای کانتینری است (بنادر و دریانوردی، ۱۳۹۱: ۲۱).

۲) بندر خارک

این بندر از چند دهه قبل در جزیره خارک ارائه خدمات به کشتی‌های ورودی را به عهده داشته و با توجه به توسعه زیرساخت‌های جزیره، این بندر نیز توسعه یافته است. علاوه بر ارائه خدمات به شناورها و نمایندگی‌های کشتی‌رانی، وظایف دیگری از جمله مقابله با آلودگی دریا، تجسس و نجات دریایی و کنترل و بازرسی ایمنی و فنی شناورها را نیز به عهده دارد (همان: ۳۴).

۳) بندر چابهار

بندر چابهار به عنوان یکی از بنادر مهم در جنوب ایران و در بخش شمالی دریای عمان قرار گرفته است. این بندر به علت موقعیت راهبردی و دستیابی به آب‌های آزاد بین‌المللی جایگاه ویژه‌ای در مبادلات ایران با سایر کشورهای منطقه دارد. از سوی دیگر این بندر به علت نزدیکی به کشورهای نظیر افغانستان، پاکستان و آسیای مرکزی، در آینده‌ای نزدیک با اتصال به شبکه ریلی کشور اهمیت ویژه‌ای در ترانزیت کالا به این کشورها خواهد داشت. همچنین این بندر به عنوان تنها بندر اقیانوسی ایران، یکی از نقاط کلیدی در دریای عمان بوده و در کریدور شمال - جنوب نقش مهمی ایفا خواهد کرد (همان: ۴۲). چابهار به عنوان مهم‌ترین بندر تجاری در خارج از خلیج فارس از نظر سیاست و راهبرد ملی در مواقع جنگ و بحران‌های منطقه‌ای، مجزا و نقطه‌ای کلیدی برای تنفس اقتصادی و بازرگانی خارجی کشور محسوب می‌شود (بنادر و دریانوردی، ۱۳۹۱: ۴۵). ایجاد بنادر چندمنظوره جزء اولویت‌های سازمان بنادر و دریانوردی ایران می‌باشد که ضمن استفاده از بنادر و اسکله‌های موجود در بخش تجاری و در امر واردات و صادرات کالا، در صورت ضرورت و نیاز قابلیت استفاده از بنادر و اسکله‌های فوق برای ناوگان دفاعی کشور گردد. امروزه در بیشتر کشورها بنادر با نگاه به مسائل امنیتی، دفاعی و در نهایت تجاری ساخته می‌شود؛ برای مثال بندر هامبورگ آلمان این وضعیت را دارد، دقیقاً این بندر نشان می‌دهد که با نگاه دفاعی، امنیتی ساخته شده است و این نگاه نیز بایستی در دولت‌مردان کشور ما وجود بیاید، و ایجاد بنادر و اسکله‌ها با این نگاه انجام شود. سازمان بنادر و دریانوردی ج.ا.ایران و نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران جهت تقویت ارتباطات فی‌مابین و ایجاد فهم و درک مشترک اقدام به تبادل دانشجو نموده و همه ساله تعدادی از افسران دریایی سازمان بنادر و دریانوردی از دانش‌آموختگان دانشگاه علوم دریایی امام خمینی (رحمت‌الله‌علیه) ارتش می‌باشند و در بخش دریایی و بندری از کارکنان نیروی دریایی استفاده می‌گردد (رضوانی، ۱۳۸۹: ۲۶ بهمن).

۲) سازمان شیلات جمهوری اسلامی ایران

رابطه شیلات با نیروی دریایی^۱

تعامل بسیار سازنده‌ای بین نیروی دریایی ارتش ج.ا.ایران و اداره شیلات وجود دارد؛ در این راستا دوره‌های مختلف برای صیادان در نحوه برخورد با دزدان دریایی و نحوه برقراری تأمین شناورهای کوچک توسط نیروی دریایی ارتش برگزار می‌گردد. حضور نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی

۱- سندگل مدیرکل اداره شیلات استان سیستان و بلوچستان

ایران در عمق آب‌های اقیانوس هند باعث دل‌گرمی لنج‌های ماهیگیری ایران گردیده و ماهیگیران ایرانی در مدار ۱۰ درجه شمال اقیانوس هند و حتی نزدیک مدار ۵ درجه شمالی به امر صیادی می‌پردازند. حضور نیروهای بسیجی و ملوانان شیلات در لنج‌هایی که در خارج از آب‌های سرزمینی و گاهی نزدیک سواحل کشورهای دیگر به امر ماهیگیری می‌پردازند در صورت آموزش‌های لازم این نیروها قادر خواهند بود در خصوص جمع‌آوری اخبار و اطلاعات مورد نیاز نیروی دریایی راهبردی یکی از منابع مهم محسوب شوند (سندگل، ۱۳۸۹: ۲۵ بهمن).

۳) سازمان صنایع دریایی

سازمان صنایع دریایی بزرگترین مجموعه صنعتی دریایی جدید کشور است که پس از ادغام صنایع مختلف دریایی در کشور با تشکیل ساختار رسمی فعالیت خود را با جهشی سریع آغاز نموده است. این سازمان با بهره‌گیری از تجهیزات و امکانات گسترده صنعت دریایی و نیروهای متعهد و متخصص و همچنین آخرین دستاوردهای علمی/تخصصی و با استفاده از روش‌های استاندارد بین‌المللی و انحصاری در این صنعت، ارتقاء صنعت کشتی‌سازی و سازه‌های دریایی را سرلوحه اهداف عالی خود قرار داده است. این سازمان در راستای توسعه صنایع دریایی کشور و ایجاد زمینه لازم جهت گسترش و غنی‌سازی زیرساخت‌ها و پایه‌های علمی و تکنولوژیکی این صنعت در ابعاد گوناگون سخت‌افزاری و نرم‌افزاری در کنار شرکت‌ها، سازندگان و مراکز تحقیقاتی مرتبط در داخل کشور قرار دارد و در این رهگذر صنایع تابعه همواره دستیابی به بالاترین سطح استانداردهای شناخته شده بین‌المللی را مدنظر داشته و با نظارت موسسات رده‌بندی بین‌المللی از جمله GL, BV, LR و... با گام‌های بلندی به جلو حرکت نموده است. که گواه این ادعا کیفیت محصولات نهایی و رضایت مشتریان داخلی و خارجی می‌باشد (کریمی، ۱۳۸۹: ۱۷).

از امکانات موجود سازمان می‌توان به تأسیسات کشتی‌سازی در شهرهای مختلف از جمله بندرعباس و بندر انزلی و کارگاه‌ها و ساختمان‌های بزرگ، مجموعه انبارها، اسکله و لنگرهای مناسب و جرثقیل‌های کامپیوتری ۱۶۰۰ تنی، امکانات ساخت انواع شناورها و سازه‌های دریایی و به‌طور هم‌زمان امکانات و تأسیسات مناسب جهت تعمیر اساسی شناورها در حوض‌های شناور و حوضچه‌های خشک که قابلیت پذیرش و پهلو دهی کشتی‌های بزرگ تا وزن ۵۰۰۰ تن را دارد، نام برد.

۱) ساخت انواع ناوچه‌های تندرو، گشتی، جستجو و نجات، آموزشی تا طول ۵۰ متر و ساخت

کشتی‌های نفت‌کش ۶۲۰۰ تنی .

۲) تعمیر و بازسازی انواع شناورهای صیادی، مسافری... و لندینگ کرافت و بارج در پارکینگ‌های مخصوص با استفاده از سیستم بالابر کشتی تا وزن ۱۶۰۰ تن.

۳) تعمیر و بازسازی انواع شناورها و سازه‌های دریایی با امکانات شیب لغت^۱ در بندرعباس و هوست بوت^۲ در بندر انزلی.

سازمان صنایع دریایی متشکل از هفت گروه تخصصی می‌باشد که هر یک از گروه‌ها نیز صنایع مختلفی را از نظر وظایف، امکانات و محصولات سرپرستی می‌نمایند که در ذیل به بخش دیگری از توانمندی‌ها و فعالیت‌های این واحدها اشاره می‌گردد:

۱) ساخت انواع لندینگ کرافت تا ظرفیت ۵۰۰۰ تن

۲) ساخت پاسگاه و پل شناور و اسکله‌های سریع‌النصب

۳) ساخت کشتی‌های نفربر و پشتیبانی و انواع شناور جرتقیل‌دار

بهره‌گیری از ظرفیت‌ها و امکانات سازمان بنادر و دریانوردی، سازمان صنایع دریایی و هم‌چنین سازمان شیلات ایران می‌تواند در راستای تامین منابع (آماد- پشتیبانی، علمی و فناوری و عملیاتی)، نیروی دریایی راهبردی نقش اثر گذاری داشته باشد.

۳- منابع علمی و فناوری

۱) مراکز دانشگاهی

«ما می‌خواهیم در کشور ما در سطح افکار عمومی کشور این باور به وجود بیاید که نهضت علمی در کشور جدی است؛ و مسئولان کشور این را می‌خواهند و به‌طور جدی به دنبال آن هستند و برای علم و جوینده‌ی علم و نخبه‌ی علمی، ارزش قائلند» و «تذکر مجدد به مسئولان کشور، مسئولان دولتی، مسئولان بخش‌های گوناگون هست که بدانند این خواست را باید دنبال کنند... در طول صد سال از بهترین زمان‌ها عمل نشده؛ از دوران اواسط قاجار که نهضت علمی و نهضت صنعتی دنیا اوج گرفته و شکوفا شده بود، از اواسط نیمه‌ی دوم قرن نوزدهم علم در شکل استعمار خودش را نشان داده بود؛ غرب با دست‌یابی به ابزار علم، مشغول استعمار دنیا شده بود. از آن‌روز، تقریباً صد سال یا بیشتر که وقت بیداری و هوشیاری ما بود، این وظیفه بزرگ، وظیفه رشد دادن علمی کشور، به دلائل گوناگون تعطیل و متوقف شد. عمده دلیل هم‌عبارت بود از: حاکمیت استبداد، حاکمیت طاغوت‌ها، حاکمیت سلاطین دست‌نشانده، ضعیف و زبون. ما وارث این

1 - ship lift

2 - hoist boat

عقب‌ماندگی هستیم. لذا تلاش ما باید مضاعف باشد. پس یک نیاز است و این نیاز مؤکد و مضاعف است (امام خامنه‌ای (مدظله العالی): ۱۳۸۸/۱۲/۶).

ایجاد دانشکده و رشته‌های تحصیلی دریانوردی و اقیانوس‌شناسی و علوم مرتبط با دریا، که در سال‌های اخیر در برخی از دانشگاه‌های کشور انجام گرفته، ارتقا فرهنگ دریانوردی در بین جوانان کشور را فراهم کرده‌است، با ایجاد ظرفیت‌های مناسب برای پذیرش و اعطا بورس تحصیلی به دانشجویان نیرو دریایی، این مراکز علمی می‌تواند، هم‌افزایی و ارتقا علمی نیروی انسانی مورد نیاز این نیرو را فراهم نمایند، و از طرفی نیروهای مسلح کشور در حوزه دریا می‌توانند، نیروی انسانی مورد نیاز خود را از بین دانش‌آموختگان این دانشگاه‌ها جذب و بکار گیرند، یا در گزینش‌های خود تقدم جذب را به دانش‌آموختگان دانشگاه‌ها دریایی کشور اختصاص دهند. مراکز دانشگاهی علی‌الخصوص دانشکده‌های فنی و مهندسی کشور در ارتقاء توان علمی و صنعتی کشور راه بسیار درخشانی را طی کرده‌اند و این مراکز می‌تواند ایده‌ها و طرح‌های خود را در قالب پروژه‌های تحقیقی که قابلیت کاربردی دارند را با همکاری نزدیک مراکز فنی به پروژه‌های اجرائی تبدیل و محصول مورد نظر را تولید نمایند. این دو حوزه یعنی مراکز دانشگاهی و مراکز فنی کشور سبب گردیده‌اند تا طراحی‌های بومی در صنایع سنگین محقق و نقش برجسته‌ای را به خود اختصاص دهند (قادر پناه، ۱۳۸۹: ۱۵). برای تامین منابع علمی و فناوری نیروی دریایی راهبردی نقش دانشگاه‌های دریایی و مراکز علمی کشور با مراکز تولید و صنعت دریایی تبادلات علمی و دانشجو دارند تاثیر فزاینده‌ای دارد.

۴ - منابع حقوقی - مالی و بودجه

۱) دولت (وزارتخانه‌ها) و مجلس شورای اسلامی

قدرت دریایی دارای مولفه‌های فراوانی است که یکی از این مولفه‌ها حضور قدرتمند نیروی نظامی در دریاها باید دانست و قدرت دریایی در بحث‌های مختلفی مانند کشتی‌رانی، تسهیلات ساحلی، صنعت دریا و آموزش افراد علاقه‌مند در زمینه اقلیم و جغرافیاست. ج.ا. ایران دارای موقعیت راهبردیست که فرماندهی معظم کل قوا بر این مهم تأکید دارند و می‌فرمایند: «سواحل دریایی عمان یک گنج است.»

ما در سال‌های گذشته از سواحل طولانی دریای عمان بهره لازم و کافی را نبرده‌ایم. ذهنمان همه اش متوجه خلیج فارس بوده، اهمیت دریای عمان از نظر ما مغفول‌عنه مانده. این نگاه جدید که

نگاه به دریای عمان است به وسیله ارتش جمهوری اسلامی، می‌تواند کارهای بزرگی را انجام دهد؛ این برای منطقه جنوب شرقی کشور یک موهبت الهی است. بنابراین دولت و دستگاه‌های مختلف - چه وزارت دفاع، چه وزارتخانه‌های دیگر که مرتبط با این کارند- همه باید به پیشرفت این کار کمک کنند (امام‌خامنه‌ای^(مدظله‌العالی)، ۱۳۸۸/۱۱/۳۰). از نیازهای اساسی در سواحل و دریا توانمندی‌های درمانی، آموزشی و پزشکی و همچنین ارائه خدمات پزشکی در این مناطق به دریانوردان و ساکنان سواحل است. حضور تیم‌های درمانی و پزشکی در ماموریت‌های نیروی دریایی جزء ضرورت‌های این سازمان می‌باشد. وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی با اهتمام به زیر ساخت‌های توسعه بهداشت و درمان در مناطق ساحلی و دریا می‌تواند بسترهای مناسب را برای ارتقا این نیرو فراهم نماید (هاشمی، ۱۳۸۹).

دولت‌مردان و سیاسیون جمهوری اسلامی ایران بایستی به منویات رهبری توجه نموده و با تصویب اعتبارات مناسب در راستای تحقق نیروی دریایی راهبردی تلاش مضاعف بعمل آورند؛ همه مسئولین مرتبط با توسعه سواحل جنوبی کشور لازم است در منطقه حضور یافته و ارزیابی‌ها و نتایج حاصله را در نشست‌های مشترک کشوری و لشکری مورد ارزیابی قرار دهند^۱ (همان ۱۳۸۹). برای دستیابی به قدرت دریایی در راستای تأمین منافع ملی و توسعه نیروی دریایی راهبردی نیاز به ایجاد زیر ساخت‌ها در سواحل کشور می‌باشد؛ از قبیل بنادر، اسکله‌ها، صنایع عظیم دریایی و صنایع مرتبط بالادستی و پایین دستی، راه‌های ارتباطی با بنادر (جاده‌های ریلی، هوایی)، مراکز بهداشتی درمانی در ساحل و در دریا، مراکز آموزشی برای خانواده‌ها و فرزندان کارکنان، و تأمین امنیت برای ساکنان در سواحل کشور می‌باشد. فراهم آوردن منابع مالی و بودجه‌ای و همچنین منابع حقوقی که در حوزه فعالیت دولت و مجلس شورای اسلامی می‌باشند می‌تواند با تصویب لوایح و مصوبات سبب تسهیل در امور مالی و اعتباری و همچنین حقوقی و قوانین، راه برای توسعه نیروی دریایی راهبردی فراهم گردد.

تجزیه و تحلیل یافته‌های پژوهش

افزایش آمادگی رزمی و توان دفاعی با الهام از آموزه‌های دینی به عنوان مبنایی برای اجرای تکالیف الهی در نیروهای مسلح، مسأله‌ای اساسی و ضروری در دستیابی به اهداف نظام می‌باشد. از مجموعه بیانات و رهنمودهای امام خامنه‌ای^(مدظله‌العالی) فرماندهی معظم کل قوا در خصوص نیروهای مسلح به صورت عام و نیروی دریایی به صورت خاص، به‌ویژه تدبیر معظم‌له که « ...

۱- هاشمی، استاندار هرمزگان، ۱۷ بهمن ماه ۱۳۸۹، بندر عباس

نیروی دریایی امروز در بسیاری از نقاط عالم و در کشور ما یک نیروی راهبردی است به چشم یک نیروی راهبردی به نیروی دریایی باید نگریسته شود.» چنین استنباط می‌شود که معظم‌له به نیروی دریایی عنایتی ویژه دارند.

لذا با در نظر گرفتن ظرفیت‌های ملی و همچنین مشاهدات میدانی و مصاحبه با صاحب نظران و نخبگان کشوری و لشکری با استفاده از روش تحلیل محتوا و روش نخبگی، مولفه‌های مورد نظر در منابع غیرسازمانی برای توسعه نیروی دریایی راهبردی ارتش ج.ا.ایران در ۷ مولفه شامل: منابع انسانی، اطلاعاتی، عملیاتی، علمی و فناوری، آماد و پشتیبانی صنعتی، مالی و بوجه و حقوقی احصاء و با استفاده از روش‌های گردآوری اطلاعات (میدانی و کتابخانه‌ای) شاخص‌های هر یک از مؤلفه‌ها تعیین و در رابطه با تأثیر شاخص‌ها بر توسعه نیروی دریایی راهبردی، فرضیه تحقیق مطرح و برای فرضیه تعدادی سؤال متناسب با آن در پرسشنامه تحقیق تنظیم گردید. پس از توزیع و دریافت پرسشنامه‌ها از جامعه آماری، با استفاده از آمار توصیفی و استنباطی اطلاعات دریافتی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت که نتایج آن به شرح زیر است:

۱- مؤلفه‌های منابع غیر سازمانی:

(۱) منابع انسانی:

جدول ۱-۲: فراوانی پاسخ به میزان اهمیت منابع انسانی به عنوان یک مؤلفه

سوال	پاسخ	فراوانی	درصد
منابع انسانی	متوسط	۱۰	۱۳/۳
	زیاد	۲۹	۳۸/۷
	خیلی زیاد	۳۶	۴۸
کل		۷۵	۱۰۰

تفسیر: جدول بدست آمده از خروجی نرم‌افزار مبین این مطلب است که میزان ارتباط این مولفه با منابع غیرسازمانی از نظر پاسخ‌دهندگان، ۱۰ نفر متوسط، ۲۹ نفر زیاد و ۳۶ نفر خیلی زیاد نمره داده‌اند. بدین معنی که از ۱۰۰٪ جامعه نمونه انتخاب شده ۸۶/۷٪ آنها میزان ارتباط این مولفه را زیاد و خیلی زیاد دانسته‌اند.

(۲) منابع اطلاعاتی:

خروجی نرم‌افزار مبین این مطلب است که میزان ارتباط این مولفه با منابع غیرسازمانی از نظر پاسخ‌دهندگان، ۲ نفر متوسط، ۲۰ نفر زیاد و ۵۳ نفر خیلی زیاد نمره داده‌اند. بدین معنی که از

۱۰۰٪ جامعه نمونه انتخاب شده ۹۷/۴٪ آنها میزان ارتباط این مؤلفه با را زیاد و خیلی زیاد دانسته‌اند.

۳) منابع عملیاتی:

خروجی نرم‌افزار مبین این مطلب است که میزان ارتباط این مؤلفه با منابع غیرسازمانی از نظر پاسخ‌دهندگان، ۷ نفر متوسط، ۱۵ نفر زیاد و ۵۳ نفر خیلی زیاد نمره داده‌اند. بدین معنی که از ۱۰۰٪ جامعه نمونه انتخاب شده ۹۰/۷٪ آنها میزان ارتباط این مؤلفه با را زیاد و خیلی زیاد دانسته‌اند.

۴) آماد- پشتیبانی و صنعتی:

خروجی نرم‌افزار مبین این مطلب است که میزان ارتباط این مؤلفه با منابع غیرسازمانی از نظر پاسخ‌دهندگان، ۲ نفر متوسط، ۲۸ نفر زیاد و ۴۵ نفر خیلی زیاد نمره داده‌اند. بدین معنی که از ۱۰۰٪ جامعه نمونه انتخاب شده ۹۷/۳٪ آنها میزان ارتباط این مؤلفه با را زیاد و خیلی زیاد دانسته‌اند.

۵) علمی و فناوری:

جدول به‌دست آمده از خروجی نرم‌افزار مبین این مطلب است که میزان ارتباط این مؤلفه با منابع غیرسازمانی از نظر پاسخ‌دهندگان، ۶ نفر متوسط، ۱۹ نفر زیاد و ۵۰ نفر خیلی زیاد نمره داده‌اند. بدین معنی که از ۱۰۰٪ جامعه نمونه انتخاب شده ۹۲٪ میزان ارتباط این مؤلفه با را زیاد و خیلی زیاد دانسته‌اند.

۶) مالی و بودجه:

از خروجی نرم‌افزار مبین این مطلب است که میزان ارتباط این مؤلفه با منابع غیرسازمانی از نظر پاسخ‌دهندگان، ۲۱ نفر زیاد و ۵۴ نفر خیلی زیاد نمره داده‌اند. بدین معنی که تمامی اعضای جامعه نمونه میزان ارتباط این مؤلفه با را زیاد و خیلی زیاد دانسته‌اند.

۷) حقوقی:

از خروجی نرم‌افزار مبین این مطلب است که میزان ارتباط این مؤلفه با منابع غیرسازمانی از نظر پاسخ‌دهندگان، ۷ نفر متوسط، ۳۴ نفر زیاد و ۳۴ نفر خیلی زیاد نمره داده‌اند. بدین معنی که از ۱۰۰٪ جامعه نمونه انتخاب شده ۹۰/۶٪ آنها میزان ارتباط این مؤلفه با را زیاد و خیلی زیاد دانسته‌اند.

۲-آزمون فرضیه‌ها

فرضیه‌ها: مهم‌ترین مولفه‌های منابع غیرسازمانی در توسعه نیروی دریایی راهبردی به ترتیب عبارتند از: (۱) منابع انسانی (۲) منابع عملیاتی (۳) منابع اطلاعاتی (۴) علمی و فناوری (۵) آماد-پشتیبانی و صنعتی (۶) مالی و بودجه (۷) حقوقی، که پس از انجام آمار توصیفی برای اطمینان از وجود رابطه خطی میان مولفه‌ها و منابع غیرسازمانی از رگرسیون استفاده می‌کنیم. در این آزمون مؤلفه‌ها متغیر مستقل و منابع غیرسازمانی متغیر وابسته است. جدول شماره ۷-۱ نشان‌دهنده خلاصه‌ای از مدل رگرسیونی است، ستون ضریب همبستگی چندگانه بیان‌کننده میزان همبستگی بین متغیر وابسته (منابع غیرسازمانی) و متغیرهای مستقل (منابع انسانی، منابع اطلاعاتی، منابع عملیاتی، آماد و پشتیبانی صنعتی، علمی و فناوری، مالی و بوجه و حقوقی) است. این همبستگی به میزان ۶۵ درصد است، که گویای تاثیر بسزای مؤلفه‌ها بر منابع غیرسازمانی است. ستون ضریب تعیین، بیان‌کننده مقدار پیشگویی متغیر وابسته توسط متغیرهای مستقل می‌باشد. یعنی با دقت ۶۲ درصد می‌توان منابع غیرسازمانی را از روی مؤلفه‌های ذکر شده تعریف نمود.

جدول ۳-۱: خلاصه مدل

ضریب همبستگی چندگانه	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	خطای معیار تخمین
۰/۶۴۸	۰/۶۱۶	۰/۶۰۸	۱/۰۰۸

جدول شماره ۴-۱ نشان‌دهنده تحلیل واریانس رگرسیون به منظور بررسی وجود رابطه خطی بین متغیرهای مستقل و وابسته است. در خروجی زیر مقدار احتمال کمتر از ۰/۰۵ است. لذا بیانگر آن است که دست‌کم یکی از متغیرهای مستقل دارای رابطه خطی با متغیر وابسته است. بنابراین مدل رگرسیونی برازش شده معنی‌دار است.

جدول ۴-۱: تحلیل واریانس رگرسیون

مدل	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربع	F	مقدار احتمال
رگرسیون	۶۹۰/۰۰۸	۷	۹۸/۵۷۳	۵/۷۴۷	۰/۰۰۰
باقیمانده	۱۱۴۹/۱۳۹	۶۷	۱۷/۱۵۱		
مجموع	۱۸۳۹/۱۴۷	۷۴			

جدول شماره ۵-۱ که به جدول ضرایب معروف است، ضرایب‌های متغیرهای مستقل و میزان تاثیر آنها بر متغیر وابسته و هم‌چنین بررسی معنی‌داری تک تک ضرایب انجام می‌شود. مشاهده می‌شود که تمامی مقادیر احتمال درج شده در جدول کوچکتر از ۰/۰۵ می‌باشد. این امر بیانگر این مطلب می‌باشد که فرض تساوی ضرایب رگرسیونی با صفر رد می‌شود و تمامی متغیرها وارد مدل

می‌شوند. در واقع تمامی مؤلفه‌های بررسی شده در پژوهش بر منابع غیرسازمانی تأثیر گذارند. بنابراین فرضیه اول اثبات می‌گردد.

جدول ۵-۱: ضرایب

مقدار احتمال	T	ضرایب غیر استاندارد		ضرایب استاندارد	مدل
		انحراف استاندارد	B	Beta	
۰/۸۱۴	۲/۳۳۷	۶/۱۶۴	۱۴/۴۰۶	-	ثابت
۰/۰۰۱	۰/۵۵۳	۰/۷۸۹	۰/۴۰۲	۰/۱۱۲	منابع انسانی
۰/۰۰۹	۰/۲۸۸	۱/۴۷۱	۰/۴۲۲	۰/۰۹۹	منابع اطلاعاتی
۰/۰۴۳	۰/۰۶۱	۰/۹۰۱	۰/۸۶۷	۰/۱۰۳	منابع عملیاتی
۰/۰۰۸	۰/۱۲۹	۱/۰۷۲	۱/۱۸۲	۰/۰۸۸	آمد و پشتیبانی صنعتی
۰/۰۱۹	۰/۱۱۸	۱/۱۵۷	۰/۱۴۹	۰/۰۹۳	علمی و فناوری
۰/۰۰۳	۳/۱۰۵	۱/۴۶۴	۱/۵۲۵	۰/۰۷۸	مالی و بودجه
۰/۰۲۵	۲/۲۹۸	۰/۹۹۷	۲/۲۴۶	۰/۰۷۵	حقوقی

با توجه به اعداد ستون Beta در جدول بالا (جدول ۵-۱) نتایج زیر حاصل می‌گردد:
 منابع غیرسازمانی = منابع انسانی ۱۱۲٪ + منابع عملیاتی ۱۰۳٪ + منابع اطلاعاتی ۹۹٪ + منابع علمی و فناوری ۹۳٪ + آمد و پشتیبانی صنعتی ۸۸٪ + مالی و بودجه ۷۸٪ + حقوقی ۷۵٪

نتیجه‌گیری

نتایج حاصله علاوه بر این که نشان می‌دهد منابع غیرسازمانی تأثیر زیادی در توسعه نیروی دریایی راهبردی دارد، حاکی از آن است که به لحاظ رتبه، مؤلفه منابع انسانی با عدد ۱۱۲٪ بیشترین تأثیر را بر روی منابع غیرسازمانی می‌گذارد، مؤلفه منابع عملیاتی با عدد ۱۰۳٪، مؤلفه علمی و فناوری با عدد ۹۳٪، مؤلفه منابع آمد و پشتیبانی صنعتی با عدد ۸۸٪، مؤلفه مالی و بودجه با عدد ۷۸٪ در رتبه‌های بعدی و مؤلفه حقوقی با عدد ۷۵٪ در رتبه آخر قرار دارد.

بنابراین برای توسعه نیروی دریایی ارتش ج.ا.ایران به نیروی دریایی مطلوب و در شأن ملت ایران لازم است، این نیرو به منابع غیرسازمانی توجه نموده و از ظرفیت‌های موجود در آن بهره‌داری لازم را به عمل آورد. در این فرآیند، بهره‌مندی از منابع غیرسازمانی که در محیط توسعه‌ای نیروی دریایی راهبردی قرار دارند و برای توسعه این نیرو عامل مهم و اساسی خواهند بود. این دسته از منابع که در فرآیند نیروی دریایی راهبردی بهره‌مندی از آنها سبب توسعه خواهند

شد، در محیط داخلی این نیرو نقاط قوت و در محیط بیرونی نزدیک فرصت‌هایی هستند که در ابعاد ملی قابل احصاء و بهره‌برداری می‌باشند. نتیجه مطالعات انجام شده مؤید این موضوع است که مطابق با جدول ۶-۱ لاقول ۷ مؤلفه‌ی منابع انسانی، منابع اطلاعاتی، منابع عملیاتی، آماد و پشتیبانی- صنعتی، علمی و فناوری، مالی و بودجه، حقوقی و در نهایت ۲۶ شاخص را می‌توان برای مؤلفه‌های منابع غیرسازمانی برشماری کرد که لازم است. در فرآیند توسعه نیروی دریایی ارتش ج.ا.ایران بهره‌گیری از آنها در اولویت‌های این نیرو قرار گیرند.

جدول ۶-۱ : مؤلفه‌ها و شاخص‌های منابع غیر سازمانی در توسعه نیروی دریایی راهبردی آجا

میزان همبستگی (Beta)	شاخص	مؤلفه
۰/۴۰۰	بهره‌گیری از نیروهای متخصص و مجرب	منابع انسانی Beta=۰/۱۱۲
۰/۲۴۴	بهره‌گیری از نخبه‌های علمی و پژوهشی	
۰/۲۲۶	بهره‌گیری از امکانات در عملیات مرکب	منابع اطلاعاتی Beta=۰/۰۹۹
۰/۱۸۶	قابلیت بهره‌گیری از پشتیبانی هوایی	
۰/۲۰۷	قابلیت انجام عملیات نجات و تجسس	
۰/۰۵۴	قابلیت بهره‌گیری از پشتیبانی آتش‌های موشکی	منابع عملیاتی Beta=۰/۱۰۳
۰/۳۱۸	بهره‌برداری از منابع اطلاعاتی غیر نظامی	
۰/۲۱۲	بهره‌برداری از منابع اطلاعاتی سایر نیروهای نظامی	
۰/۲۶۲	بهره‌برداری از منابع اطلاعاتی فراملی	
۰/۰۰۸	تولید به هنگام اطلاعات راهبردی	
۰/۲۱۱	نیازمندی‌های تسلیحاتی نوین دریایی	آماد و پشتیبانی Beta=۰/۰۰۸
۰/۰۵۲	طراحی و ساخت شناورهای سطحی زیرسطحی و پروازی با قابلیت آب‌های عمیق	
۰/۵۳۶	مشارکت در حمل و نقل منابع و تجهیزات	
۰/۲۸۶	بهره‌برداری از بنادر و اسکله‌های غیر نظامی موجود	
۰/۱۰۴	استفاده از بنادر و ایجاد پایگاه در کشورهای دوست	
۰/۲۵۶	توسعه خطوط ارتباطی ریلی زمینی و هوایی بندر	
۰/۱۷۶	تامین نیازهای پزشکی و درمانی و آموزشی و پژوهشی	
۰/۲۳۱	بهره‌برداری از شبکه ارتباطات کشور	
۰/۳۸۶	احداث بنادر	
۰/۳۳۶	امکان استفاده از ظرفیت‌های آموزش دریانوردی و اقیانوس‌شناسی	
۰/۴۷۷	استفاده از مراکز تحقیقات دریایی	علمی و فناوری Beta=۰/۰۹۳
۰/۳۹۵	فناوری‌های نوین در شناورها	
۰/۰۹۴	طراحی و ساخت شناورها و تجهیزات مورد نیاز	
۰۰/۶۱۵	اعتبار خاص	مالی و بودجه Beta=۰/۰۷۸
۰/۳۳۹	تدوین قوانین و مقررات مورد نیاز	حقوقی Beta=۰/۰۷۸
۰/۲۰۲	هماهنگ‌سازی قوانین بین‌المللی مورد نیاز	

برای مؤلفه‌های ۷گانه منابع غیرسازمانی شاخص‌هایی احصاء شده برابر جدول ۶-۱ که در بین شاخص‌های احصاء شده، شاخص بهره‌گیری از نیروهای متخصص و مجرب (نظامی و غیرنظامی) دارای بیشترین اهمیت برای مؤلفه منابع انسانی، بهره‌گیری از امکانات در عملیات مرکب دارای بیشترین اهمیت برای مؤلفه منابع اطلاعاتی، بهره‌برداری از منابع اطلاعاتی غیرنظامی دارای بیشترین اهمیت برای مؤلفه منابع عملیاتی، مشارکت در حمل و نقل منابع و تجهیزات دارای بیشترین اهمیت برای مؤلفه آماد- پشتیبانی، استفاده از مراکز تحقیقات دریایی دارای بیشترین اهمیت برای مؤلفه علمی و فناوری، اعتبار خاص دارای بیشترین اهمیت برای مؤلفه مالی و بودجه، و تدوین قوانین و مقررات مورد نیاز دارای بیشترین اهمیت برای مؤلفه حقوقی می‌باشند. در این بین توسعه منابع انسانی با این مفهوم که در محیط بیرونی نزدیک نیروی دریایی ارتش ج.ا.ایران منابع انسانی شاخص برخوردار از دانش، و مهارت لازم وجود دارد که مشغول خدمت در سایر نهادها، سازمان‌ها و ارگان‌های دریایی هستند که لازم است ضمن شناسایی، سازوکارهای لازم برای بهره‌گیری از این منابع فراهم گردد.

پیشنهادها

- ۱) نیروی دریایی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی در بخش عملیات، اطلاعات، نیروی انسانی و با توجه به توانمندی تجهیزاتی و داشتن نیروی انسانی آموزش دیده در صورت ضرورت بخشی از ماموریت نیروی دریایی راهبردی در کنترل آب‌های سرزمینی بر عهده گرفته و در ماموریت‌های مشترک آب‌های عمیق شرکت نماید.
- ۲) دریابانی جمهوری اسلامی ایران می‌تواند در صورت نیاز بخشی از وظایف نیروی دریایی را در آب‌های سرزمینی بر عهده بگیرد.
- ۳) مراکز دانشگاهی علی‌الخصوص دانشکده‌های فنی و مهندسی کشور با همکاری نزدیک با صنایع داخلی و با تولید علم و طراحی‌های نوین و تولید نیازمندی‌های صنایع و تجهیزات دریایی، راه توسعه نیروی دریایی را فراهم نماید.
- ۴) مراکز دانشگاهی با ایجاد بورس تحصیلی در مقاطع مختلف تحصیلی می‌تواند با جذب نیروی انسانی مورد نیاز نیروی دریایی در تخصص‌های مختلف نسبت به تامین آنان اقدام نماید.
- ۵) سازمان‌های دریایی کشور با شناورهای موجود خود می‌توانند در توسعه تحرک نیروی دریایی در خصوص حمل و نقل، آماد و پشتیبانی، اطلاعات دریایی تاثیر گذار باشند. و از طرفی با

واگذاری رایگان بخشی از امکانات بنادر دریایی به نیروی دریایی، این نیرو می‌تواند نسبت به ایجاد پایگاه‌های عملیاتی و پشتیبانی خود اقدام نماید.

(۶) بنادر بزرگ کشور که در سواحل خلیج فارس قرار دارد. برای توسعه نیروی دریایی راهبردی با نگاه به آب‌های عمیق و حضور در اقیانوس هند مد نظر قرار گیرد.

(۷) ایجاد بنادر چند منظوره در سواحل مکران با زیرساخت‌های بنیادی، پایه‌ای و با نگاه دفاعی و امنیتی می‌تواند توسعه سواحل جنوب شرق کشور، واردات و صادرات کالا را فراهم نماید و نیروی دریایی راهبردی از این بنادر در راستای اجرای ماموریت‌های راهبردی به منظور تامین منافع ملی کشور بهره‌برداری نماید.

فهرست منابع

- قرآن کریم، (۱۳۸۳)، ترجمه الهی قمشاه، قم، انتشارات پیام مهدی (عج)
- امام خامنه‌ای، سیدعلی، (۱۳۸۸)، مجموعه سخنرانی‌ها، پایگاه دفتر اطلاع رسانی دفتر مقام معظم رهبری (www. Khamenei.ir)
- احمدی مقدم، اسماعیل، (۱۱ آذر ماه ۱۳۸۹) <http://marzbani.police.ir>
- اساسنامه شرکت سهامی شیلات ایران، مصوب ۱۳۶۴/۱۱/۱۶
- اسناد ارائه شده توسط صنایع شهید درویشی، (۱۳۸۹: ۱۸ بهمن)، بندر عباس
- بیلیس، جان و همکاران، (۱۳۸۳)، استراتژی در جهان معاصر مقدمه‌ای بر مطالعات استراتژیک، مترجم، خیبری، کابک، تهران، ابرار معاصر.
- دیوید، فرد آر، (۱۳۸۹)، مدیریت استراتژیک، دفتر پژوهش‌های فرهنگی، تهران، چاپ ۱۵
- سازمان بنادر و دریانوردی، (۱۳۸۸) اداره کل آمار و فن‌آوری اطلاعات، تهران
- رضوانی، سیاوش (۱۳۸۹، ۲۶ بهمن) مدیر کل بنادر و دریانوردی استان سیستان و بلوچستان
- سالنامه آمارایران، (۱۳۹۱)، سازمان بنادر و دریانوردی، اداره کل آمار و فناوری اطلاعات، تهران
- ستاره، جلال-کاوندی، مجتبی، (۱۳۸۸)، دریابانی، تهران، معاونت آموزشی ناجا
- سندگل، غلامرضا، (۱۳۸۹، ۲۵ بهمن)، مصاحبه با مدیر کل اداره شیلات استان سیستان و بلوچستان، چابهار
- عصمتی‌پور، محمد حسین، (۱۳۷۹)، آشنایی با نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران، بهینه‌سازی نظام آموزش سپاه، مرکز چاپ سپاه، تهران.
- فدوی، علی، (۱۳۸۹: ۱۹ بهمن)، مصاحبه با فرمانده نیروی دریایی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ایران، بندرعباس
- قادرپناه، فریبرز، (۱۳۸۹، ۱۶ بهمن)، مصاحبه با فرمانده منطقه دوم دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران، بندرعباس
- کریمی، (۱۳۸۹: ۱۸ بهمن)، مصاحبه با مدیر عامل صنایع شهید درویشی، بندرعباس
- مدیریت مطالعات و برنامه‌ریزی آموزشی، (۱۳۷۹)، آشنایی با نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران، تهران، معاونت آموزش دانشگاه امام حسین (علیه‌السلام).
- مطالعات گروهی دانشجویان دوره ۱۸ دفاع ملی (۱۳۹۰)، الگوی توسعه نیروی دریایی راهبردی، تهران
- هاشمی تختی، حسین، (۱۳۸۹، ۱۷ بهمن ماه)، مصاحبه با استاندار هرمزگان، بندرعباس

